

MATHILDE DE LA GARDIE, född von KRÆMER,
1867—1901,

AV

CARIN LAGERFELT, född SPARRE

*J*å hösten år 1867, då landshövdingen i Linköping, baron Gustaf af Ugglas blev finansminister, förordnades min morfar, greve Robert De la Gardie, att såsom t. f. landshövding upprätthålla ämbetet. Fullmakten kom först något år senare, men den nye landshövdingen tog omedelbart sitt residens på Linköpings slott i besittning. Familjen, makan och de sju minderåriga barnen, följde så sakteliga efter från Skåne, där man förut varit bosatt. På Linköpings slott kom så min mormor, grevinnan Mathilde De la Gardie, född von Kraemer, att vara härskarinna i över trettio år, ty så lång blev greve Robert De la Gardies landshövdingetid — den längsta, tror jag, av alla Östergötlands hövdingars.

Endast från de sista åren av denna långa tid kan jag ha några minnen av min mormor och hennes hem på slottet, och härvid blott som den lilla stumpan, som, visserligen rätt ofta, fick följa med sin mamma att hälsa på hos morföräldrarna, för att där sitta och leka med dockor i något hörn eller springa omkring i den vackra parken. Min kära gamla mormor var för mig egentligen blott ett begrepp — oändligt god och generös, men knappast road av barn. Däremot var jag min morfars speciella favorit och höll mig därför mest till honom.

Hur landshövdingehemmet tedde sig, ägnade den lilla flickan naturligtvis ej mycken tanke. *En bild* har dock etsat sig in i mitt minne — den stora matsalen vid juletid — med dignande julbord och mormor vid pianot, frejdigt spelande julpolskan, men framför allt den väldiga granen mitt på golvet utan annan prydnad än otaliga, tända vaxljus. Det var så

vackert med de milda vaxljuslågorna och det doftade så härligt. Det doftade jul! När jag blev litet äldre, fick jag någon gång vara med vid uppspelandet av de ofta förekommande amatör-teaterspelen, särskilt då mamma eller pappa spelade med. Då satt jag på »främsta parkett», dvs. på en liten kudde framför de äldre. Det var naturligtvis högst intressant. Den allra sista tiden, åren kring sekelskiftet, var jag t. o. m. med på de stora nyårsbalerna. Vilken upplevelse för en 11—12-års tös! — även om hennes huvudsakliga funktion blott var att dela ut kotiljongmärkena. Jag kommer ännu ihåg, att dessa för herrarna alltid utgjordes av små lagerkransar. Det var kanske en tradition från mormors föräldrahem i Uppsala.

Mycket mer har jag ej av personliga minnen. Vad jag härnedan kan komma med, är således mest vad andra berättat — mina föräldrar och mina mostrar — av vilka senare särskilt min moster Ebba De la Gardie hade ett briljant minne och var en intelligent och roande berätterska.

Mathilde De la Gardie var själv landshövdingedotter. Hennes far var den framstående landshövdingen i Uppsala, baron Robert von Kraemer. Det är om honom, som Wennerberg låter sina Gluntar sjunga så trevligt: »Kors, vad den Kraemer är bra för staden. Han bygger broar och planterar trä'n». Men Robert von Kraemer — och hans maka med honom — gjorde nog mer än det. Bland mycket annat blev det rika och utomordentligt gästfria Kraemerska hemmet på Uppsala slott en samlingsplats, inte bara för länets och stadens honoratiories, utan också för allt, vad det dåtida Uppsala ägde av storheter inom den vittra och den musikaliska världen. Man behöver blott nämna sådana namn som Geijer, Atterbom, Josephson, Malla Silfverstolpe, Thekla Knös. Geijer föredrog ofta hos Kraemers sina dikter med musik, innan de lämnades till tryckning. Där samlades också ofta ungdomen, studenterna, till fest och glada lekar. Ungdomen dansade naturligtvis, men det förekom också vid samkvämen på slottet alltid mycken intellektuell underhållning. Man sjöng och musicerade, man föredrog tillfällighetsdikter, man uppförde tablåer och »charades en action» och — man spelade amatörteater, »sällskapsspektakel», som det hette på den tiden.

Vem som var »centrum i detta solsystem», därom är ingen fråga. Det var husets äldsta dotter, fröken Mathilde. — »I denna krets» — skrev

någon om henne — »rör sig den unga flickan, en intagande blondin, begåvad, musikalisk, älskvärd, graciös, med utsökt behag. Till detta är hon något — nej mycket — av en konstnärinna».

Det var den sceniska konsten, man härvid syftade på. Ty det var speciellt fröken von Kraemers sceniska begåvning, som väckte berättigad uppmärksamhet och vann erkännande även av kritiska och sakkunniga bedömare. År 1850 uppfördes »Antigone», Sophokles skådespel med Mendelsohns musik, på Uppsala teater av amatörer med fröken Mathilde von Kraemer i titelrollen. Bland de hyllningar på vers och prosa, som den lilla »skådespelerskan» efter detta fick mottaga, bevarade hon särskilt ömt till livets slut, en liten »billet» av Malla Silfverstolpes hand, vari den gamla överstinnan uttrycker sin beundran »för det ädla, sköna sätt, hvarmed denna högst allvarliga rôle utsades och utfördes, så att det upplyfte sinnet från hvardaglighetens sorger och småaktighet, och uppväckte ljuva känslor af tacksamhet för det närvarandes upplifvande kraft».

Andra amatöruppträdanden på slottet eller teatern hade föregått och följde. Atterbom inflätar i en dikt till fröken Mathildes ära sin hyllning för hennes tolkning av »Jolanta» i »Kung Renés dotter» osv. Säkert rörde sig vid denna tid i det blonda flickhuvudet drömmar om ett liv, helt ägnat åt den dramatiska konsten. Men det fick vara och förbli endast drömmar, ty ett förverkligande av dem skulle för landshövdingen, baron von Kraemers dotter ha varit något alldeles otänkbart. Jag har emellertid många gånger undrat, om ej dessa drömmar blevo till något, som hon bar på livet igenom. Med åren mängdes de väl med vemod, kanske t. o. m. bitterhet, över att hon aldrig fick fullfölja den livsuppgift, som hon tyckte borde ha varit hennes, och där hennes begåvning kommit till sin rätt.

I Uppsala vilade dock intet vemod över drömmarna. Med liv och lust deltog hon i det glada studentlivet, som ju på 1840-talet hade en alldeles särskild festivitas. Sin kulmen nådde det väl, när »prinsarna», Oscar I:s begåvade söner, för ett par terminer gjorde universitetet äran av en gästroll. Prinsarna voro naturligtvis ideligen landshövdingeparets gäster. Bland dem var det särskilt hertigen av Östergötland, prins Oscar, som vann fröken von Kraemers sympati. Han hade i mångt och mycket samma poetiska och romantiska läggning som hon och mellan dessa båda unga knöts då i ungdomens stad ett trofast, ehuru helt platoniskt vänskapsband,

som kom att hålla hela livet ut. Det var en vacker vänskap dem emellan. Den, som läst deras brevväxling, kan endast livligt vitsorda detta.

Men just vid denna tid förekom i Uppsala också en ung skånsk greve, tillika nybliven filosofie doktor. Han hette Robert De la Gardie. Efter vunnit lagerkrans i Lund — och någon tids tjänstgöring i »verken» — hade han flyttat över till Uppsala och skrivit in sig vid universitetet där. Varför? kan man fråga. Var det männe kungligheterna, som lockat honom dit? I varje fall kom greve De la Gardie genast att tillhöra de unga prinsarnas intima vänkrets. Därmed kom han också med i det glada och spirituella Kraemerska umgänget på slottet, där han fann sig som fisken i vattnet. Där fann han också husets unga, förtjusande dotter — fröken Mathilde. Och hon fann honom! De träffades väl även på det Kraemerska familjegodset Stenhammar i Södermanland, där baron och friherrinnan von Kraemer utövade samma storartade gästfrihet som på Uppsala slott.

Sedan är det inte mycket att tillägga. Den 9. juni år 1850 stod deras bröllop med vigsel i den gamla Uppsala-domen och festligheter på slottet, vilka säkert varade »i dagarna tre». Efter detta hade den grevlige doktorn ingenting mera att beställa i Uppsala eller vid dess universitet, utan drog med sin unga maka till Skåneland igen. Silfåkra hette det nya hemmet, vackert beläget bland bokskogar på slätten norr om Romeleåsen. Man kan vara förvissad, att välkommandet av grannar, fränder och vänner inom den skånska aristokratien, blev hjärtligt och grundligt. Inom dessa kretsar blev också den unga familjens umgänge livligt under hela »Silfåkra-tiden». Den kom att vara i sjutton år och jag tror, att det för min mormor var en mycket lycklig tid, kanske den lyckligaste tiden i livet. Här fick hon en uppgift att fylla i skötseln av det stora hushållet, i omsorgen om de många underhavandena och framför allt i vården av den egna barnskaran. Denna tillväxte i rask följd. År 1852 kom lilla Mathilde, 1854 Anna (som sedan blev gift med domprosten J. Björnström), 1855 Ebba, 1856 Marianne (min mor), 1858 Robert (som också blev landshövding), 1861 Axel och 1864 Alma. De två sistnämnda brotrycktes dock i en difteri-epidemi redan år 1869, under ett familjens uppehåll på Stenhammar. Minnet av Silfåkra stod emellertid för syskonen De la Gardie alltid höljt i ett rosenskimmer. Jag hörde ofta min mor och hennes systrar tala därom.

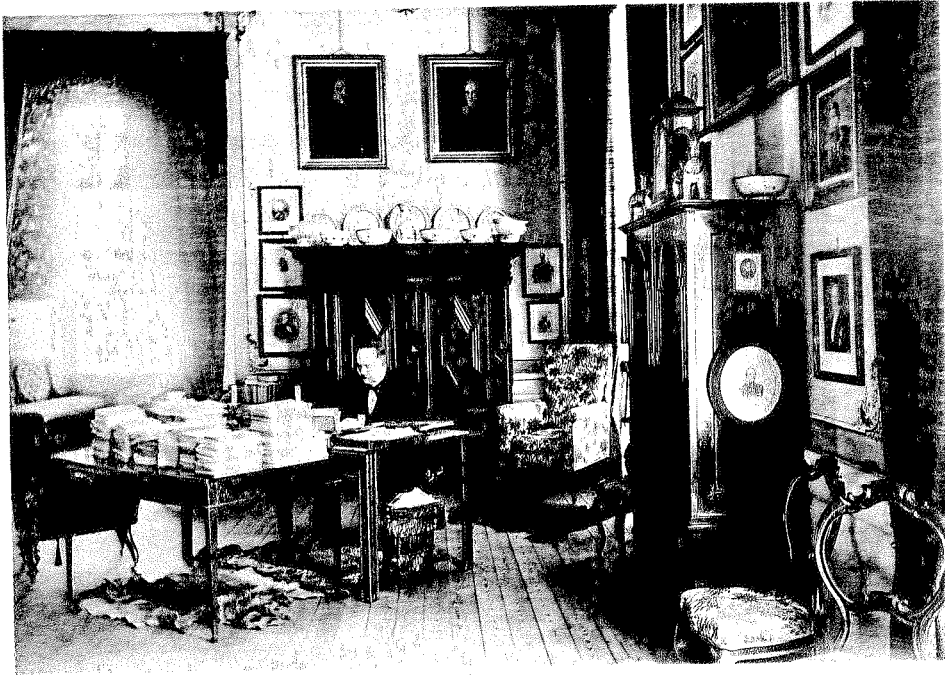
Men ingen skall tro, att den unga grevinnan »grävde ner sig» på Silf-

åkra. Tvärtom. Ofta gick färden därifrån, norrut, att gästa de gamla föräldrarna på Uppsala slott eller Stenhammar och ofta till Stockholm. Greve Robert De la Gardie blev tidigt en intresserad deltagare i det politiska livet såsom representant för sin ätt under de sista ständsriksdagarna. Han måste härför tidvis bo i Stockholm och dit följde honom ofta hans maka.

Genom dessa upprepade Uppsala- och Stockholms-besök kunde Mathilde De la Gardie upprätthålla förbindelsen med de intellektuella och konstnärliga kretsarna i Uppsala. Därmed fick hon också utlopp för sitt alltjämt brinnande intresse för den sceniska konsten. Härom måste jag berätta något.

Det var på våren år 1860, som Josephson beslöt att, med »riktiga» skådespelare från Stockholm, på Uppsala teater åter uppföra »Antigone», den pjäs i vilken den unga Mathilde von Kraemer tio år tidigare gjort sådan lycka. Det mötte nog, gissar jag, inte något större motstånd, när han härvid vände sig till grevinnan De la Gardie och utbad sig hennes medverkan. Den 16. maj gick föreställningen av stapeln — »företaget», som Josephson kallade det. Det blev för min mormor en konstnärlig framgång av stora mått — en triumf, hennes livs stora triumf och hennes käraste minne för livet. Hyllningarna för »Antigone» blevo överväldigande. Dåvarande hertigen och hertiginnan av Östergötland, som särskilt inbjudits till föreställningen, uttalade oförbehållsamt sin beundran. Konung Oscar erinrade på äldre dagar gärna sin ungdomsväninna om hennes »Antigone». Även Bernhard von Beskow var bland de inbjudna. Han skrev, då han tackade landshövding von Kraemer för åtnjuten gästfrihet, på sitt cirklade sätt: »— — och till slut: le dernier bouquet! Antigone! Sällan har jag bevistat ett skådespel med mera intresse och deltagande.» — Föreställningen upprepades inför fulla hus den 18., den 19., och den 30. maj.

Det är rätt naturligt, att denna strålande framgång föranledde upprepade framställningar till grevinnan De la Gardie att åter visa sig på tiljan inför en förväntansfull publik, liksom att hon villigt tillmötesgick dessa framställningar. Under »Silfåkra-tiden» kom hon så att flera gånger — i samband med välgörenhetstillställningar o. dyl. — uppträda i olika roller på Stockholms teatrar, alltid lika uppskattad och livligt hyllad. Omdömena i tidningarna skulle vilken skådespelerska av facket som helst

ha avundats henne. — »Grefvinnan spelade oförlikneligt» — hette det. Hon kallades t. o. m. »Sveriges förnämsta aktris». Den värdesättningen låter kanske väl superlativ. Men en så måttfull och omdömesgill bedömare som C. F. Ridderstad skrev en gång efter hennes spel i Seribes »När damerna föra krig» följande: »Det är högst sannolikt, att, hade ej denna grefvinnerroll uppburits av en utom scenen lika betitlad person, så hade vårt land för närvarande egt tvenne stora tragediennor istället för en — Elise Hvasser». Efter sådan »kritik» var det nog en mycket lycklig »aktris», som återvände till det lantliga lugnet på Silfåkra.

Men en vacker dag år 1867 blåste vindarna från Söderslätt mot norr — blåste till definitivt uppbrott.

I samband med min morfars utnämning till landshövding såldes Silfåkra och hemmet där flyttades småningom till Linköping. Man måste nog stryka under »småningom», ty vi med alla våra kommunikationsmöjligheter, ha kanske svårt att sätta oss in i, vad en sådan flyttning i slutet på 1860-talet innebar. Av vårt järnvägsnät fanns då knappast ett spår. Man tvistade som bäst i Riksdagen om de blivande stambanornas sträckning. Bohaget på Silfåkra fick väl först föras landsvägsledes till någon kuststad i Skåne och så båtledes upp mot Östergötland, där åter hästfordon fick föra det fram till Linköping.

Medan allt detta försiggick och ytterligare en tid framåt torde min mormor med barnen ha uppehållit sig hos sina gamla föräldrar på Stenhammar. Stenhammar blev för övrigt under »Linköpings-tiden», ända fram till »morfar Kraemers» död år 1880, familjen De la Gardies sommarbostad. Någon gång under år 1868, eller kanske våren 1869, skedde väl emellertid installationen på Linköpings slott.

Att i detalj beskriva det De la Gardieska hemmet där, vågar jag mig icke på. Där om få bilderna tala. Vad jag vet är, att bohaget var rikt och omfattande. Det bestod dels av det 1850-talsmöblemang, som anskaffades till morföräldrarnas giftermål, sidenklädda mahognymöbler i nyrokoko osv., dels av sådant, som ärvts från De la Gardieska sidan, 1700-talsmöbler, tavlor och familjeporätt, miniatyrer, silverpjäser — även en del unika släktklenoder, som tillhört Magnus Gabriel och hans furstinna eller andra pampar i slakten. Men härtill kom det, som mormor fört med sig i boet

från det Kraemerska hemmet. Och det var inte småsmulor: Möbelpjäser av Haupt, Iwersson och andra kända mästare, silver, också det med mästarstämplor, porträtter signerade Pasch, Breda, Södermark, en myckenhet andra konstsaker och — »drivor», som någon uttryckte sig, av ostindiskt porslin — flera *stora* serviser i olika mönster, av vilka en obetydlig del fick pryda matsalsväggarna.

Disponerandet av rummen i representationsvåningen blev densamma, som under »af Ugglaska tiden», således från söder räknat: landshövdingens skrivrum, matsalen och därefter tre salonger. Om man skall tala om något av rummen som speciellt »grevinnans salong», så var det väl salongen närmast matsalen, ty där hade min mormor ett litet skrivbord. I mittersalongen hängde på östra väggen en stor 1600-talsduk, en De la Gardiesk sak, dock ej morfars egendom, utan endast deponerad här av en frände. Det bör uppmärksammas, att den i dag hänger på samma vägg, ehuru på dess motsatta sida, i korridoren. Genom arv har den än en gång kommit tillbaka till Linköpings slott. Den »finaste» salongen var kanske den norra. Där hängde på väggarna några kungliga porträtt, bl. a. ett av Oscar II som hertig av Östergötland. Där låg också på golvet en i färgrika blomsterbroderad matta, ovanligt stor för att vara ett korsstyngsbroderi. Den mattan hade sin egen historia och var nog för min mormor ett mycket kärt minne. Den var en lysningspresent till den unga fröken von Kraemer år 1850 från »Uppsala damer», som broderat den. Ett särskilt värde hade den därutöver, därför att den vid överlämnandet åtföljts av den ovan antydda hyllningsdikten av — Atterbom! Kanske hade en annan hyllningsdikt, som fanns i min mormors gömmor, också något med denna blomstermatta att göra. Det var ett akrostikon av vännen Thekla Knös, i vilket varje rad började med en blommas namn.

Ett vackert hem var det, det De la Gardieska hemmet på Linköpings slott, fyllt av dyrbara minnessaker, ja, så överfyllt, att man nästan kan tala om »embarras de richesse».

Det var i detta vackra hem, som min mormor ville försöka återuppliva något av atmosfären från föräldrahemmet och från ungdomstidens Uppsala. Det första intrycket av den lilla Stångå-staden kunde kanske med god vilja ge en blek spegelbild av det stolta lärdomssätet vid

Fyris, särskilt bebyggelsen kring slottet. Det fanns ju där både en ståtlig domkyrka och en präktig biskopsgård. Den vackra och förnäma byggnad därinvid, som blivit säte för bl. a. Stiftsbiblioteket, kunde gott kallas »lilla Carolina rediviva» och i den ståtliga nya skolan vid Järntorget fick man föreställa sig ett universitet i miniatyr. Men Mathilde De la Gardie fann nog snart att 1870-talets Linköping inte var och aldrig kunde bli, vad 1840-talets Uppsala hade varit. Där fanns framför allt ingen Geijer eller Atterbom, ingen Malla Silfverstolpe eller Josephson, och där fanns knappast något av den glada och spirituella ungdomsskara, som gav Uppsala dess charme.

Hade hon själv fått välja sitt umgänge, skulle det nog bestått uteslutande av konstnärer från vitterhetens, musikens och scenens värld. Men därav fanns ej mycket i det lilla Linköping. — Jo, det fanns verkligen i Linköpings närhet *en* från den gamla Uppsala-kretsen, en Geijers och Malla Silfverstolpes protégé och Josephsons vän, en tonernas mästare — Adolf Lindblad. Han hade på gamla dagar slagit sig ned på Löfvingsborg i Skeda, söder om Linköping, hos sin dotter Lotten och hennes man, kapten Urban von Feilitzen, den kände litteratur-kritikern. Med denna trio knöts genast förbindelse och Lindblad var ända fram emot år 1878, då han gick bort, en på Linköpings slott ofta sedd gäst. Efter ett besök där tackar han i varma ordalag — »den, som så kan sentera mina visor och min Lottens sätt att sjunga dem. Jag kysser grefvinnans händer och ställer hennes bild framför mig, då jag har behof av inspiration». — En annan gång är det blommor, som hon skickat, som inspirerar honom till en varmhjärtad hyllning i ord och *toner*, som han översänder med följande rader: »Min nådigaste grefvinna. Längre har jag dröjt att tacka för den vackra buketten, men jag visste ej rätt, huru bete mig därmed. I min förlägenhet beslöt jag att kläda min tacksägelse i toner och komponera ett litet sångstycke, en visa, som får tala för mig».

Möjligen hittade den nya landshövdingen i Linköping eller dess närhet andra »själsfränder», men gäster hos henne av detta slag voro nog dock mest tillfälliga besökande från andra orter och utomlands ifrån. I hennes gästbok finner man t. ex. på ett blad nedtecknade några noter, ett brottstycke ur en »romance», och därunder namnen: Dagmar Neruda, Franz Neruda.

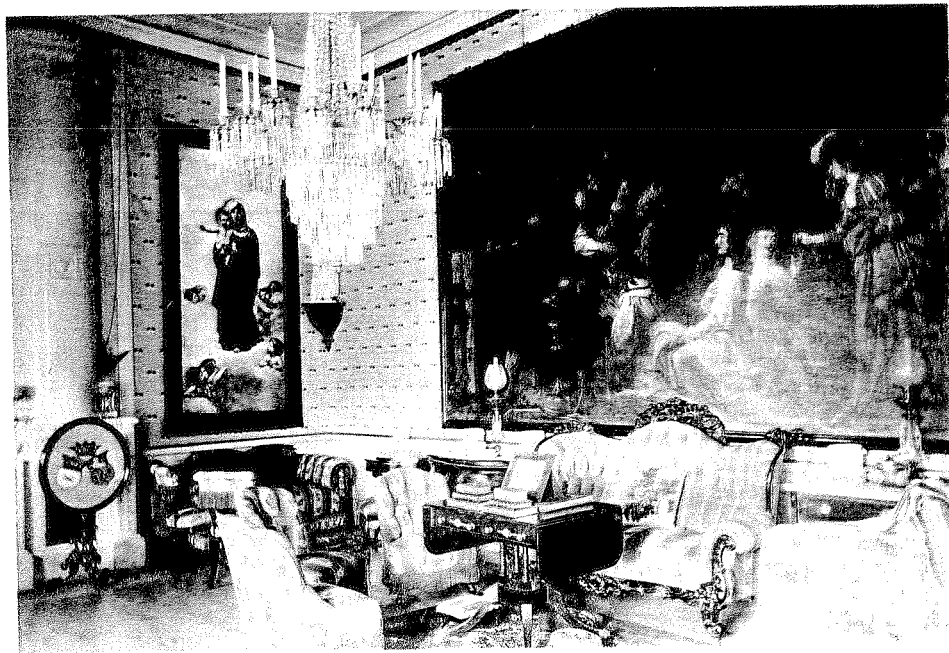
Emellertid blev det De la Gardieska landshövdingehemmet redan från början ett mycket gästfritt hem. De stora middagarna och soupéerna avlöste varandra i jämn följd. Men härtill kommo, vad jag skulle vilja kalla »samkvämen», ofta helt improviserade. Det var vid dessa, som värdinnan kanske bäst lyckades att i någon mån återuppliva de Kraemerska traditionerna. Hit voro alla välkomna, som ville och kunde bidra till underhållningen. Det kunde hända, när några ungdomar av en händelse kommit att samlas på slottet, att grevinnan själv slog sig ned vid pianot och inbjöd till dans eller annan underhållning. Ibland anordnades tablåer och levande charader, ibland var det recitationer och mycket ofta var det sång och musik. Eller också var det »sällskapsspektakel» eller repetitioner härför. Sådant intog en mycket stor plats i detta umgängesliv. Min mormors intresse för den sceniska konsten, varom ovan erinrats, var alltjämt oförbrännt. Det fick nu tillgodoses genom en återgång till dessa mera anspråkslösa former från ungdomstiden.

Och roligt hade man! Som flicka hörde jag ofta många gamla, som voro med på den tiden, med förtjusning berätta om hur utomordentliga glada och trevliga dessa tillställningar hos landshövdingens alltid voro. — »Men» — tillades det — »alltid mycket enkelt». — Ibland lät det t. o. m. som om det varit »för enkelt». Ja, för dessa improviserade samkväm eller teaterrepetitioner med ungdomliga deltagare gjordes nog sällan några större anstalter, och trakteringen var säkerligen »enkel».

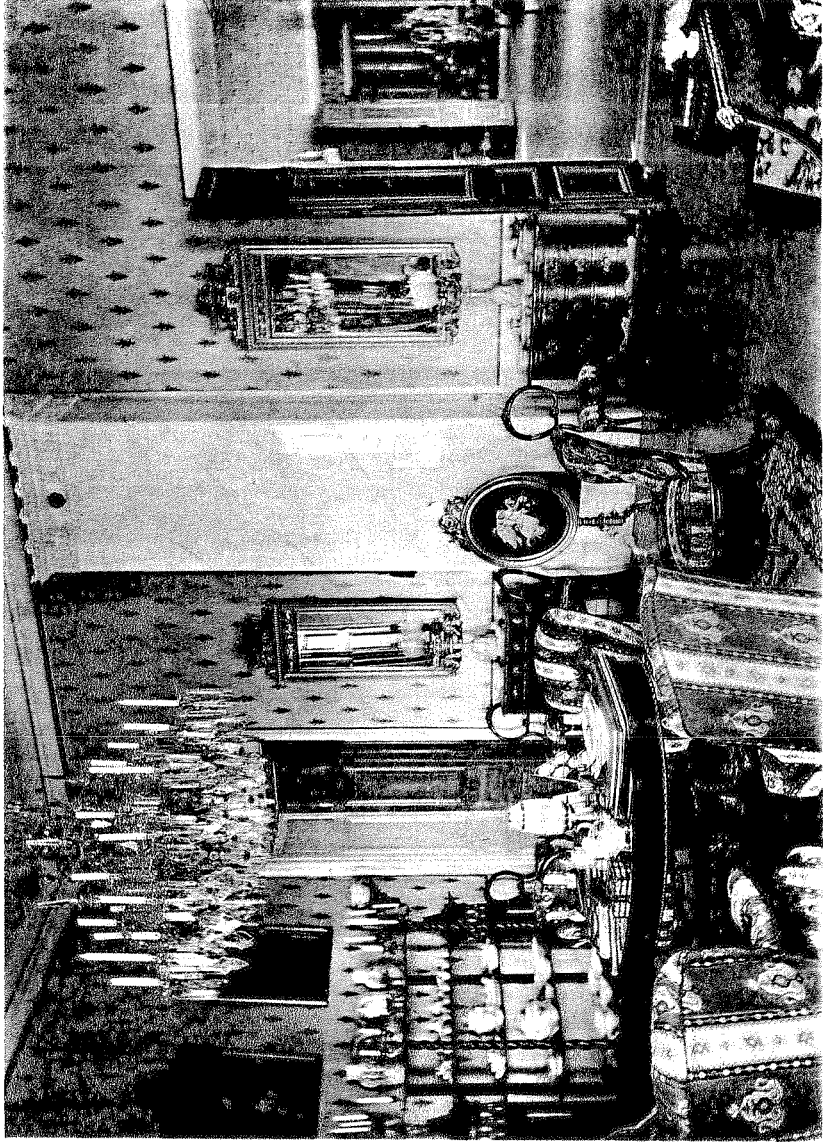
Men den som tror, att det »alltid var mycket enkelt» då grevinnan De la Gardie såg gäster hos sig, begår nog ett stort misstag. Jag har roat mig med att bevara några menuer från större middagar på Linköpings slott i slutet av 1880-talet. Jag skulle nästan ha lust att här göra en avskrift av någon av dem, men jag nöjer mig med att tala om, att de i allmänhet upptogo 9 à 10 utsökta rätter och c:a 6 sorters vin av bästa märke. Jag tror, att även »den Oscariska tidens» kräsna middagsätare, bland vilka östgötarna säkerligen minst torde ha varit några kostföraktare, voro fullt tillfredsställda efter en sådan middag och ingenting hade att anmärka mot grevinnan De la Gardies sätt att utöva värdinneskapet på Linköpings slott. Se, sådant förstodo de sig på! Huruvida de hade samma förståelse för den intellektuella underhållning, som ofta följde — ty så ville Mathilde De la Gardie ha det — det är kanske en annan fråga.

STORA MATSALEN
(Nr 4 sid. 13)

MITTELSALONGEN
(Nr 2 sid. 13)

NORRA SALONGEN
(Nr. 1 a och 1 b sid. 13)

Hur nyårshelgen firades i Linköping under »De la Gardieska tiden» kommer jag själv ihåg. Det gick efter ett program, som blivit till en tradition. Nyårsdagen var visiternas dag. Alla gick på visit till alla. Hos landshövdingens, som ej tog emot, lämnade man dock blott sina kort. Däremot hedrade landshövdingeparet på kvällen nyårsbalen på Stora hotellet med sin närvaro. Den 2. januari var stor souper med dans på slottet. Där var »hela länet». Balen på Lagerlunda den 3., där landshövdingen och grevinnan De la Gardie alltid voro hedersgästerna, ingick med samma regelbundenhet i programmet.

Vilka var det då, som landshövdingen och grevinnan De la Gardie sågo som sina gäster på Linköpings slott? Ett uttömmande svar på den frågan skulle upptaga många, många namn — bl. a. därför att landshövdingetiden ju blev så osedvanligt lång, att därunder högre ämbeten och tjänster inom länet kommo att växla innehavare flera gånger och bland umgängesvännerna i många fall en generation hann följas av nästa.

I biskopsgården avlöste således tre familjer varandra. Med den fint bildade biskop Bring och hans maka, född Ehrenborg, vilka också själva förde ett mycket gästfritt hus, var umgänget, efter vad jag hört berättas, mycket livligt. Även biskopsfamiljerna Cornelius och Charleville sågos, förmodar jag, ofta som gäster på slottet. Domprostarna voro lika många, efter varandra — ett par av dem blevo senare biskopar, bl. a. den siste, John Personne. Borgmästare och andra civila ämbetsmän i staden voro väl, även de, med på de officiella middagarna. Borgmästareämbetet blev dock ej föremål för några byten under morfars tid. Borgmästare Stånggren, som var ungtkarl, innehade sitt ämbete ungefär lika länge som landshövdingen sitt. Av de civila tjänstemannafamiljerna i övrigt var det naturligtvis främst »landstatsfamiljerna» som voro »som barn i huset» hos landshövdingens. Som liten flicka hörde jag namnen Wallenberg, Lindencrona, Joachimsson nämnas på dem, som varit. Självt kommer jag blott i håg familjerna de Frese och Lindby.

Linköping var emellertid under »De la Gardieska tiden» kanske främst en militärstad. Generalbefälhavarna (arméfördelningscheferna) bodde visserligen tidigare ej alltid i Linköping, men hade säkerligen ofta

ärende dit eller till Malmen. Av dessa var det kanske general Abelin, som kom att stå landshövdingen särskilt nära. Han hade varit statsråd, var riksdagsman m. m. och innehade en mängd förtroendeuppdrag i länet. Med hans maka, född Zethelius, var dessutom min mormor mycket god vän. Efter Abelin, som bodde på Björnsnäs, följde generalen greve Hamilton, som med sin grevinna residerade i Eksjö. Den sista »generalsfamiljen» under morfars tid var general Munck och hans maka, född Hierta. Med dem blev Linköping stadigvarande bostadsort för chefen för II. arméfördelningen. Cheferna för de båda livgrenadjärregementena under denna tid voro också en hel lång rad. Den som längst tiden var chef för Första regementet var översten, sedermera generalen, baron Carl Melcher Lagerfelt. Han var ungtkarl, men mycket god vän med morfar. På Andra regementet var det översten, sedermera generalen och landshövdingen i Växjö, greve Harald Spens, som längst satt som chef. Chefskapet utövade han från sitt ägandes gods, Grensholmen, som han och hans maka, född von Seth, bebodde. De sista regementschefsfamiljerna under »De la Gardieska tiden», Brändström och Lovén, ha väl alla äldre Linköpingsbor, liksom jag, i kärt minne.

Det är klart, att många av dessa högre ämbets- och tjänstemannafamiljer hörde till landshövdingeparets närmaste vänkrets. Det övriga intima umgänget, det som ej hade med »dragande kall och ämbetets vägnar» att göra, var väl mest att finna inom Linköpings och Norrköpings högre kretsar och bland »herrgårdsofolket». Hur det var härmed under 1870- och 1880-talen, därom vet jag, helt naturligt, inte mycket. Men från 1890 och framåt skulle jag ur min mormors gästbok kunna presentera en lång serie av östgötanamn. Det får emellertid räcka med, att som ett exempel återge, vad som i gästboken står skrivet för den 9. juni 1900:

»Gustaf Lagerfelt, Hedvig Lagerfelt, f. Lovén, Louise Lagerfelt, Bertha Ridderstad, Carl L. Tersmeden, John Personne, Edv. Brändström, Alice Tersmeden, Anna Brändström, Hedda Munck, C. Munck, Louise Lovén, Otto Nordenfalk, Ulla Mörner, Abela Hallin, L. Douglas, Anna Douglas, Louise Douglas, Marianne Sparre, Henric Sinclair, Amalia Sinclair, Lotten Palmqvist, Marie Louise Falkenberg, Edith Bielke, Beth Ankarcrona». (En del av herrarna ha tydligen glömt att skriva sina namn i gästboken.) Det torde, åtminstone för äldre Linköpingsbor, ej vara svårt att, med

stöd av denna namnförteckning, identifiera gästerna vid middagen på Linköpings slott den 9. juni år 1900.

Men ännu ett par ord om den omnämnda gästboken. Den förtjänar nämligen sin egen lilla historia. Det är en vacker bok i helfranskt band. På pärmen står i prydligt guldtryck: »Minnen. Kullagunnarstorp 1832.» På första bladet läses i ensamt majestät: *Carl Johan* 18 11/9 32; därefter på nästa blad: M. Brahe, E. Aug. Lewenhaupt, Carl Gyldenstolpe osv. Det är konung Carl XIV Johan, som med sin uppvaktning gästar Kullagunnarstorp. Sedan följer på några blad gäster där på 1830-talet. Men, vad har nu allt detta med Mathilde De la Gardie, född von Kraemer, att göra? Ja, egentligen ingenting. Boken var från början gästbok på Kullagunnarstorp för min morfars kusin, greve Gustaf De la Gardie och hans maka, född von Saltza. Den »invigdes» vid nyssnämnda kungabesök. Dess vidare öden äro följande: Greve Gustaf gick bort redan år 1833. Hans efterlämnade maka bodde sedan ej så länge kvar på Kullagunnarstorp, utan slog sig efter några år ned på Lugsbo i Östergötland. Dit följde henne boken. Vid hennes bortgång år 1888 kom den till kusinerna på Linköpings slott. Där låg den på ett av salongsborden som ett minne av Marianne De la Gardie, född von Saltza.

Men så en dag beslöt min mormor att taga Minnesboken till *sin* gästbok. Det första namnet i *hennes* avdelning blev också ett kunga-namn: *Oscar*. Det är konung Oscar II. Det namnet återkommer därefter åtskilliga gånger, ibland föregånget av en liten hyllningsdikt till ungdomsväninnan. Flera andra namn ur den kungliga familjen förekomma: Gustaf, Carl, Ingeborg, Eugen, vilket ger en bild av, hur nära familjen De la Gardie stod kungahuset.

Det är emellertid inte alltid, som namnen i boken avse gäster på Linköpings slott. Under en lång följd av år var ju greve Robert De la Gardie talman i Andra kammaren. Under riksdagarna bodde han då i Stockholm — och hans maka med honom. Somrarna tillbringade *hon* från 1880-talet alltid i Marstrand. På båda ställena sågos gäster, som ofta skrevo sina namn i grevinnans Minnesbok. Till Marstrand kom under några år, rätt regelbundet, kungaskeppet Drott med Oscar II ombord, på ett sommarbesök. När kungen steg iland, möttes han alltid på bryggan av societetens damer med grevinnan De la Gardie i spetsen. Under uppehållet vid Marstrand var H. M:t sedan ibland hennes gäst.

Mathilde De la Gardie var utan tvivel en särpräglad personlighet. Det blir ju ofta så med människor, vilkas begåvning har en viss bestämd inriktning. Det hade hennes. Det var inga överord, när man i hennes ungdom sade om henne, att hon var »något — nej mycket — av en konstnärinna». Som en scenisk konstnärinna kände hon sig också själv, livet igenom.

Detta, att på scenen uppträda i skiftande roller inför en hyllande publik, sätter väl för utövarna av denna konstart en viss prägel också på deras sätt och uppträdande utanför scenen — något av »pour paraître». Det är klart, att den originalitet, som följer härmed, blir mera markant på gamla dagar, då det »blott är minnet, som skänker någon tröst».

Dock, i *ett* avseende hade min gamla mormor ingenting av »pour paraître» över sig. Det var vid den välgörenhet i det tysta, som hon själv och genom sina döttrar utövade, och den hjälp, det stöd, även på annat sätt, som hon, utan att synas utåt, visste att ge, där hjälp och stöd behövdes. I Linköping var det hennes sätt att fullgöra de plikter av social och idéell natur, som kunde anses påvåla landshövdingenskan. Härom talades aldrig och härom var det nog ej många, som visste något. Men hennes gamle vän och själasörjare, biskop Gottfrid Billing, som vigde henne till den sista vilan, han visste det. Det var härpå han syftade, när han vid hennes bår yttrade: — »Det kan synas vara ett långt avstånd mellan kungaborgen och torparstugorna på Silfåkra» — (han kunde gärna ha tillagt: de många små fattiga hemmen i Linköping) — »men från båda välsignas den gamla goda grevinnans minne».

ANNA DOUGLAS,
född Ehrensvärd